

ביאורים

בפרק זה דן רבי יוסף אלבו במקומה של האמונה בבריאת העולם יש מאין כחלק מרכזי מעולמו של המאמין. ככלל, עמדת רבי יוסף אלבו, שלה הוא מוצא סימוכין גם בדברי הרמב"ם, היא שהאמונה בבריאת העולם יש מאין חשובה, אולם האמונה יכולה להתקיים גם בלעדיה. אי לכך, היא איננה מהווה אחד מעיקרי האמונה. עם זאת, מבחין רבי יוסף אלבו בין שני סוגי אי-הכרה בבריאה יש מאין: הראשון הוא זה של אריסטו, אשר סבר שקיום העולם הוא הכרח מעצם היות בורא לעולם. אמונה זו מכחישה את היותו של הבורא פועל בעל כוח בחירה. ממילא אין ביכולתו לחולל נסים וכדומה. אמונה זו שומטת את הקרקע מתחת יסודות רבים בתורה ולכן היא סותרת את עיקריה. הסוג השני הוא אמונה המיוחסת לאפלטון הסוברת שהיה קיים חומר קדום שממנו יצר הבורא את עולמו. אמונה זו איננה שומטת את הקרקע מתחת לעיקרי האמונה, שכן כל פעולותיו של הבורא הנוכרות בתורה אינן מעמידות כתנאי את האמונה שהבורא פעל אותן יש מאין. כך למשל הנסים מעידים על רצון וחופש בחירה של הבורא, אך לא על כך שהחומר שבו מתרחשים הדברים לא היה קודם לכן. על אף דברים אלו, רבי יוסף אלבו מדגיש שודאי יש חיוב להאמין שהעולם נוצר יש מאין ויש ביכולתו של הבורא לעשות זאת. גם בדברי הרמב"ם מצאנו יחס דומה למאמין בתפיסת החומר הקדום, לו הוא קורא 'מין'. אך עם זאת, אין בתפיסה זו כאמור השמטה של עיקרי האמונה; כיוון שאין באמונה זו סתירת אפשרות קיומה של התורה.

הרחבות

משמעות האמונה בניסים

שְׁהַמְאִמִּין זֶה יִכְחִישׁ כֹּל נִסֵּי הַתּוֹרָה. רבי יוסף אלבו מלמד שהאמונה בניסים נגזרת מהאמונה בחידוש העולם. הרמב"ם מברר שהאמונה בניסים היא הבסיס לאמונה בשכר ועונש: "אמונת הקדמות באופן שרואה אותה אריסטו, שהיא על דרך החיוב ושום טבע אינו משתנה ודבר אינו יוצא מהרגלו - הורסת את התורה מעיקרה, ומכחישה בהכרח כל נס, ומבטלת כל מה שמבטיחה התורה או מאיימת בו" [מורה נבוכים ב, כה]. רעיון זה מוסבר ומועצם בדברי הרמב"ם: "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון" [שמות, יג, טז]. בדברי הרמב"ם מתבאר שהניסים אינם רק מאורעות גדולים חד פעמיים, אלא גם אירועים יומיומיים שבמבט שטחי נראים כדרך הטבע, ובאמת יש בהם משום התערבות אלוהית שנועדה לצורך שכר ועונש. לפי זה האמונה בניסים היא מיסודות התורה, שכן באמצעותם מתבטא הקשר המתמיד בין הקב"ה לבין העולם, שמנתלה על פי התכונות האלוהיות ולא באופן מקרי.

פְּרָק שְׁנַיִם-עָשָׂר

אָמוּנַת הַ"חֲדוּשׁ יֵשׁ-מֵאֵין", אף אם היא אמונה צריף לכל בעל דת אלהית להאמינה, כמו שִׁחִיבֵי הַפּוֹאֲמִין בַּתּוֹרַת מֹשֶׁה הַלְּאָמִין שֶׁפְּצַתָּהּ הַאֲרִיץ אֶת פִּיהָ וַתְּבַלְעֵ אֶת קִרְחָ וַעֲדַתּוֹ לִפְיִ שְׁחַלְקוּ עַל מֹשֶׁה - אָבֵל אֵינְנָה עֹקֵר מַעֲקְרֵי הַתּוֹרָה הָאֱלֹהִית שֶׁלֹּא יִצְיֵר מִצִּיאֹת תּוֹרָה אֱלֹהִית זוֹלָתָהּ. וְלֹא הַתְּחִילָה הַתּוֹרָה בְּפָרְשֵׁת "בְּרֵאשִׁית" הַהוֹרוֹת עַל "חֲדוּשׁ יֵשׁ-מֵאֵין" וְלִשְׁמוֹ עֹקֵר לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁחֲשַׁבּוּ הַרְבֵּה מִן הַחֲכָמִים; לִפְיִ שְׁאֵף אִם הַפּוֹאֲמִין בְּקִדְמוּתָהּ עַל-הַדָּרָךְ שִׁיאֲמִינֶהוּ אֲרִיסְטוֹ, לֹא יִתְאַר ה' בְּשִׁישׁ לֹו יִכְלַת לְהַאֲרִיץ כִּנְפֵי הַזְּבוּב וְלֹא לִבְרֵא נִמְלָה בְּעַלְת אַרְבַּע רַגְלִים בְּלִבָּד - כֹּל-שֶׁכֵּן שֶׁהַפּוֹאֲמִין זֶה יִכְחִישׁ כֹּל נִסֵּי הַתּוֹרָה, כִּי לֹא יֵאֲמִין שִׁישׁ-לֹו, יִתְבַּרְךָ, יִכְלַת לְהַפֵּךְ הַמְּטָה נְחֹשׁ כְּהַרְרֵ-עֵין, וְהַמֵּים - דָּם, וְהַעֶפֶר - כְּנִים. וְלֹא זֶה בְּלִבָּד, אֲלָא אֵף מִצִּיאֹת מֹשֶׁה וְהַמְּשִׁיחַ יִחִיב לֹו לְהַכְחִישׁ, לִפְיִ שְׁהָאִישׁ שֶׁלֹּא יִמְצָא אֲלָא בְּהַמְצָא קִדְם לֹו אִישִׁים בְּלִתִּי-בְּעַלִּי-תְּכַלִּית, אִי-אֶפְשָׁר שִׁימְצָא לְעוֹלָם, לִפְיִ שֶׁהַבְּלִתִּי-בְּעַל-תְּכַלִּית לֹא יִכְלָה לְעוֹלָם. וּבְזֶה תִּפְּל הַתּוֹרָה בְּכֻלָּהּ, בְּלִי-סִפְקָ. מִכֹּל-מְקוֹם, מִי שִׁיאֲמִין שִׁישׁ חֲמֹר רֵאשׁוֹן קְדוּם - מִמֶּנּוּ נִבְרָא וְנִתְחַדֵּשׁ הָעוֹלָם בְּעַת שְׁרָצָה ה' וְכִמּוֹ שְׁרָצָה - לֹא יִכְחִישׁ זֶה-הַדְּעַת נִסֵּי הַתּוֹרָה וּמִזִּפְתֵּיהָ. כִּי כֹל הַנְּסִים וְהַנְּפִלְאוֹת שֶׁבָּאוּ בַּתּוֹרָה בְּשָׁנֵי טַבְּעוֹ וּמְנִהְגוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא הָיוּ יִצְיָרָה יֵשׁ-מֵאֵין אֲלָא יֵשׁ-מֵיִשׁ, כִּהֵתְהַפֵּךְ הַמְּטָה נְחֹשׁ; וְשִׁקְנוּ הַמֵּים בְּבִלְתִּי-זְמַן, עַם-הַיּוֹתֵם פְּשׁוּטִים, צוֹרֵת דָּם, אֵף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּשׁוּט אִי-אֶפְשָׁר שִׁיתְהַפֵּךְ דָּם, כִּי לְזֶה לֹא יִזְוֶנוּ הַמֵּים אֶת הַבְּעַל-חַיִּים. וְעַם-כָּל-זֶה, הַקְּנָה הַש"י עַל-יְדֵי מֹשֶׁה נִבְיָאוֹ לְחַלֵּק מִן הַמֵּים צוֹרֵת אֵשׁ וְלַחֲלֵק אַחֵר צוֹרֵת אוֹר וְלַחֲלֵק אַחֵר צוֹרֵת עֶפֶר, וְיִטְרָפֵם יַחַד, וְנִתְמַזְגוּ וְנִהְפְּכוּ לְדָם הַפּוֹר עֲצִמִּי בְּבִלְתִּי-זְמַן. וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינַיִם לְבַד, שְׁאִם הָיָה לְמַרְאֵה עֵינַיִם וְלֹא בְּעֵצֵם - לֹא מִתָּה הַדְּגָה וְלֹא בְּאֵשׁ הַיָּאוֹר. וְכֵן כֹּל נִסֵּי הַתּוֹרָה וְהַנְּבִיאִים שֶׁהָיוּ בְּעֲצָמֵם - לֹא הָיָה בְּהֵם יִצְיָרָה יֵשׁ-מֵאֵין אֲלָא יֵשׁ-מֵיִשׁ; וְכֵן-שֶׁכֵּן, מִה שֶׁהָיוּ מֵהֵם בְּמִקְרָיִם, כִּהֵתְהַפֵּךְ יַד מֹשֶׁה מִצְרַעַת פְּשָׁלָה.

וְלִזֶּה, אֵף אִם מִי שִׁיאֲמִין בְּקִדְמוּתָהּ עַל הַדָּרָךְ שִׁיאֲמִינֶהוּ אֲרִיסְטוֹ, הוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְכָל נִסֵּיהָ - הִנֵּה מִי שִׁיאֲמִינֶהוּ עַל-הַדָּרָךְ הַזֶּה אֵינוֹ כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמוֹפְתֵיהָ, כִּי אֵין מִהֲכַרְח הַאָּמֵנַת הַתּוֹרָה וְנִסֵּיהָ לְהַאֲמִין בְּרֵיָאָה אוֹ יִצְיָרָה יֵשׁ-מֵאֵין. וְלִזֶּה אֲמַרְנוּ בְּפָרֵק הַקּוֹדֵם לְזֶה שֶׁעֹקֵר הַחֲלֵק הַרֵאשׁוֹן מִפְּרִשֵׁת "בְּרֵאשִׁית" הוּא הַהוֹרוֹת עַל מִצִּיאֹת הַפּוֹעֵל בְּלִבָּד, שֶׁהוּא הַעֹקֵר הַרֵאשׁוֹן הַהֲכַרְחִי לְמִצִּיאֹת הַתּוֹרָה הָאֱלֹהִית, שֶׁלֹּא תִצְיֵר מִצִּיאֹת הַתּוֹרָה הָאֱלֹהִית זוֹלָתוֹ. אָבֵל הַאָּמֵנַת הַ"חֲדוּשׁ יֵשׁ-מֵאֵין", אֵף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה אָמוּנָה צְרִיף כֹּל בְּעַל-תּוֹרָה לְהַאֲמִינָה, כְּמוֹ שֶׁצְּרִיף הַלְּאָמִין כִּי מֹשֶׁה בָּקַע צוּר וַיִּזְוֶבוּ מֵים וְהִגִּיזוּ אֶת הַשֵּׁלֶו וְהוֹרִיד אֶת הַחֵן - מִכֹּל-מְקוֹם, אֵינְנָה עֹקֵר מַעֲקְרֵי הַתּוֹרָה הָאֱלֹהִית, וְלִזֶּה לֹא מִנְאוּ הַרְמִיב"ם ז"ל עִם עֹקְרֵי הַתּוֹרָה. וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁפְּתַב בְּסִפְר הַמַּדְעֵ, פְּרָק שְׁלִישִׁי מִהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה [ה'ז], כִּי חֲמֹשֶׁה הֵם הַנְּקִרָאִים "מֵינִים", וְאֶחָד מֵהֵם: הָאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ לְבַדוֹ רֵאשׁוֹן וְצוֹר לְכָל; וְהוּא מְבַאֵר כִּי הָאוֹמֵר שִׁישׁ חֲמֹר רֵאשׁוֹן קְדוּם, הִנֵּה הוּא כְּאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ לְבַדוֹ רֵאשׁוֹן, כִּי הַחֲמֹר הַרֵאשׁוֹן הוּא רֵאשׁוֹן כְּמוֹהוּ, לִפְיִ דְבָרָיו - וְעַם-כָּל-זֶה שֶׁקֵּרָא "מִין" מִי שֶׁלֹּא יֵאֲמִין הַ"חֲדוּשׁ יֵשׁ-מֵאֵין", לֹא מִנְאוּ בְּעִקְרָיִם, לִפְיִ שֶׁאֵינְנָה עֹקֵר שֶׁלֹּא תִצְיֵר תּוֹרָה אֱלֹהִית זוֹלָתוֹ. וְהִנֵּה, אִם-כֵּן, מִה שֶׁהַתְּחִילָה הַתּוֹרָה בְּפָרְשֵׁת בְּרֵאשִׁית, הוּא הַהוֹרוֹת עַל מִצִּיאֹת הַפּוֹעֵל, שֶׁהוּא עֹקֵר רֵאשׁוֹן וְהֲכַרְחִי לַתּוֹרָה אֱלֹהִית, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ.

חֲדוּשׁ יֵשׁ-מֵאֵין - שה' חידש את העולם וברא אותו מריק לממשות. **שֶׁפְּצַתָּהּ** - פתחה. **זוֹלָתָהּ** - מבלעדה. **בְּקִדְמוּתָהּ** - שהעולם קדמון ולא נברא. **זֶה** - בקדמות. **לִפְיִ וְכוּ'** - הואיל והכל טבעי ללא פעילות אלוהית, ממילא מציאות אדם בעל כוח על-טבעי מחייבת את השתייכותו לאנשים נוספים על-טבעיים שמעולם היו ולעולם יופיעו, וזה דבר מוכחש מהמציאות. **בְּבִלְתִּי-זְמַן** - ברגע אחד. **פְּשׁוּטִים** - חומר פשוט ללא הרכבה. **לְזֶה** - בגלל שהם פשוטים. **וְיִטְרָפֵם** - עירבבם. **הַפּוֹר עֲצִמִּי** - נהפך באמת. **בְּאֵשׁ** - הסריח. **בְּמִקְרָיִם** - לא שהעצם השתנה אלא שקרה לו משהו חיצוני. **צוֹר** - סלע. **וְהִגִּיזוּ** - הביא. **וְצוֹר** - יסוד.

אמונת החידוש יש מאין אינה עיקר

מי שאינו מאמין בחידוש אינו כופר